

Muriel
Barberyová

Nesčetně
hvězd

Od autorky bestselleru
S elegancí ježka

Host

Muriel Barberyová Nesččetně hvězd

Přeložila
Eva Sládková

Brno
2023

*Mému Rytíři
a všem těm z Kjóta
Akijo, Megumi, Sajoko & Keisukemu,
Manabuovi, Šigenorimu, Tomoovi, Kazuovi,
Tomoko a Éricu-Mariovi*

Umírání

Když Haru Ueno umíral, pozoroval přitom květinu a hlavou mu blesklo: vše je spjato pouze s jednou květinou. Ve skutečnosti ho však k životu vázala tři neviditelná pouta a květina byla až tím posledním. Před ním se rozkládala malá chrámová zahrada, která kdysi složila slib, že se stane miniaturní krajinou posetou symboly. S úžasem si uvědomoval, že přesné uspořádání jejích prvků je výsledkem staletí duchovního hledání. Tolik úsilí vynaloženého směrem k jednomu určitému smyslu a výsledkem je čistá forma, napadlo ho.

Neboť Haru Ueno byl jedním z těch, kteří se zaměřovali na tvar.

S vědomím blízké smrti cítil, že se konečně se vším vypořádal. V dálce čtyřikrát zaduněl gong z Hónen-inu a on pocítil závrať z intenzity své vlastní přítomnosti na tomto světě. Naproti němu se nacházela zahrada s vápnem obilnými obvodovými zdmi zakončenými stříškou z šedých tašek. V zahradě tři kameny, jedna borovice, lucerna, plocha písku a mech. Za ní Východní hory. Chrám se nazýval Šinjódó. Téměř pět desetiletí týden co týden vykonával Haru Ueno stejnou okružní cestu — od hlavního chrámu vystoupal na kopec, sešel dolů ke hřbitovu, prošel jím a vrátil se

ke vstupu do chrámového komplexu, jehož byl významným mecenášem.

Haru Ueno byl totiž boháč.

Haru vyrůstal s pohledem na sníh, který padal na kameny v horském potoce nebo na nich tál. Na jednom břehu stál jeho rodný domek, na druhém rostly vysoké borovice obalené ledem. Po dlouhou dobu se domníval, že miluje hmotu: skálu, vodu, listí nebo dřevo. Když pak pochopil, že ho přitahuje tvar, do kterého se hmota vtiskává, stal se obchodníkem s uměním.

Umění: první ze tří pout, která ho vázala k životu.

Jistěže se nestal obchodníkem ze dne na den, nějaký čas trvalo, než odešel do jiného města a potkal jistého muže. Hory a otcův obchod se saké opustil ve dvaceti letech, když se z Takajamy přestěhoval do Kjóta. Neměl ani peníze ani kontakty, jeho bohatství spočívalo v něčem, co není úplně běžné: i když nevěděl nic o světě, přesně věděl, kým je on sám. Svou budoucnost totiž kdysi spatřil tak jasně, jako by hleděl do průzračného saké. Bylo to v květnu. Okolo něj šuměl komplex zenových chrámů. Seděl na dřevěné podlaze pokoje, který mu sjednal jeho bratranec mnich. Ze spojení tak silné vidiny a nezměrnosti času se mu zatočila hlava. Vize neprozrazovala kde, kdy, ani jak se to stane, ale ukazovala život zasvěcený umění. Tvrdila také: Uspěješ. Pokoj měl výhled do miniaturní stinné zahrady. Za ní slunce zlatilo vysoká šedá stébla bambusů. Mezi trsy bohyšek a trpasličích kapradin vyrůstaly kosatce hladké. Jeden z kosatců, vyšší a půvabnější než ostatní, se chvěl ve vánku. Někde zazněl zvon, čas se rozplynul a Haru Ueno se stal oním kosatcem. Pak vše pominulo.

Dnes, padesát let poté, Haru Ueno pozoroval tutéž květinu a zaráželo ho, že je znovu dvacátého května, čtyři ho-

diny odpoledne. Něco se lišilo: tentokrát ji viděl ve svém nitru. Něco bylo stejné: kosatec, zvon, zahrada, to vše se odehrávalo v přítomnosti. A něco bylo zvláštní: v této absolutní přítomnosti se bolest rozpouštěla. Zaslechl za sebou nějaký hluk a doufal, že ho nechají na pokoji. Myslel na Keisukeho, který někde čekal, až on zemře. Napadlo ho, že život se dá shrnout do tří jmen.

Haru, ten, který nechce zemřít. Keisuke, ten, který zemřít nemůže, a Rose, ta, která bude žít.

Soukromé prostory, kde nyní Haru přebýval, patřily představenému kláštera. Byl dvojčetem Keisukeho Šibaty, muže, jehož prostřednictvím se umění stalo Haruovým povoláním. Bratři Šibatové pocházeli ze starobylé kjótské rodiny, která město od nepaměti zásobovala lakýrníky a mnichy. Keisuke však stejnou měrou nesnášel jak náboženství, tak lak kvůli tomu, jak se leskne. Vybral si proto keramiku, byl ale rovněž malíř, kaligraf a básník. Pozoruhodné na prvním setkání Harua s Keisukem bylo to, že hlavní roli při něm hrála mísa. Jakmile ji Haru spatřil, ihned věděl, jak bude jeho život dál vypadat. Nikdy předtím se s takovým výtvozem nepotkal. Mísa se zdála být současně starobylá i nová, a to způsobem, jaký považoval za *nemožný*. Vedle ní seděl, rozvalený na židli, muž neurčitého věku. A kdyby to dávalo smysl, Haru by řekl, že muž byl stejnou směsicí jako mísa. Navíc byl notně opilý. A tak se Haru potýkal s podobně nemožnou rovnicí: na jedné straně dokonalý tvar, na druhé straně jeho tvůrce — opilec. Jen co byli vzájemně představeni, zpečetili budoucí celoživotní přátelství za pomoci saké.

Přátelství. Druhé Haruovo životní pouto.

Dnes se tedy u Harua utábořila smrt. Připomínala zahradu a všechno ostatní se stalo neviditelným, až na ty dva

půlstoletí vzdálené okamžiky. O vrcholek Daimon-dži se zlehka otřel mrak a v brázdě za sebou nechal vůni kosatců. Haru myslel na to, že jsou jen ty dvě chvíle a Rose.

Rose, třetí pouto.

Předtím

Haru Ueno a Keisuke Šibata se seznámili před padesáti lety u Tomoa Hasegawy, produkčního dokumentárních pořadů o umění v národní televizi. Ačkoli Japonci si domů návštěvy obvykle nezvou, v jeho domě se setkávali nejen japonští a zahraniční umělci, ale chodili tam i všemožní další lidé, kteří neměli s uměním nic společného. Ten dům připomínal plachetnici, která uvízla na mechové mělčině. Na horní palubě profukoval vítr, dokonce i uprostřed zimy. Zád byla zavěšená za pravobok Šinjó-dó a přídě směřovala k Východním horám. Tomoo dům vymyslel, navrhl a nechal postavit počátkem šedesátých let. Otevřel ho všem, kdo žíznil po umění, saké a zábavě. Večírky byly plné přátelství a smíchu do noci. Umění a saké byla ryzí. Obě přetrvávají ve věčnosti takové, jaké jsou. Jejich podstatu nikdy nic neporuší.

V té době Tomoo Hasegawa kraloval na kopci už téměř jedno desetiletí. Říkalo se mu Hasegawa-san nebo Točan, láskyplnou zdobnělinou, jakou se oslovují děti. Lidé k němu přicházeli v kteroukoli hodinu, ať už byl doma nebo nebyl. Měli ho rádi, každý chtěl být jako on, nikdo k němu nechoval zášť. K tomu všemu Tomoo uctíval Keisukeho a Keisuke uctíval jeho a shodou okolností oba sdíleli stejnou zálibu v chladu. Bez ohledu na roční období se téměř polonáží procházeli chrámovými uličkami. Haru se k nim

poprvé připojil za úsvitu desátého ledna tisíc devět set sedmdesát. V tom brzkém ránu vypadal kopec jako ledová kra, kamenné lucerny se třpytily, vzduch voněl křemem a kadidlem. Zatímco ti dva, oblečení jen tak nalehko, tlachali, jako by se nechumelilo, Haru měl na sobě tlustý kabát a drkotal zuby. Přesto zimu nevnímal. V tom ledovém svítání si najednou připadal, jako by vykonával pouť. Jeho rodištěm byla sice Takajama, ale místem, kde konečně žil a kde konečně bude žít opravdový život, se odteď stalo Šinjó-dó. Haru nevěřil na minulé životy, ale věřil v ducha. Od té chvíle se stal poutníkem, od té chvíle se neúnavně vracel sem ke své pravé podstatě. Sem do chrámu Šinjó-dó, který sousedí s dalšími chrámy a nachází se na návrší v severovýchodní části města, které Haru přeneseně nazýval stejným jménem. Sem mezi všudypřítomné javory, starobylé budovy, dřevěnou pagodu, kamením dlážděné cesty a přirozeně také hřbitovy ležící jak na vrcholku kopce, tak po jeho úbočích. Náležely k Šinjó-dó i Kurodani, chrámům, které Haru rovným dílem štědře obdarovával, jakmile zbohatl. Téměř pět desetiletí bude týden co týden procházet červenou bránou, vystoupá až k chrámu, obejde ho, aby pokračoval jižním směrem podél dvou hřbitovů, třetím hřbitovem projde, chvíli bude pozorovat Kjóto pod sebou, sestoupí po kamenném schodišti dolů k chrámu Kurodani, prokličkuje mezi chrámy směrem na sever a dojde do výchozího bodu. A v každé vteřině bude cítit, že je doma. Haru byl sice buddhistou, ale jen z tradice, nikoli vírou. Toužil však pospojovat svůj život do jednoho celku, a proto přesvědčil sám sebe, že buddhismus je název, kterým se v jeho kultuře pojmenovává umění nebo přinejmenším to, v čem umění tkví a co se označuje jako duch. Duch obsáhl všechno. Duch objasňoval všechno. A z jakéhosi záhad-

ného důvodu šinjó-dóský kopec ztělesňoval jeho podstatu. Když Haru obcházel obvyklé kolečko, zakoušel při tom život osekáný na holou kostru, oproštěný od vulgárnosti, zbavený veškerých banalit. Postupem let pochopil, že tyto momenty prozření podněcuje samo uspořádání místa. Lidé zde během staletí vystavěli množství budov a zahrad, rozmístili chrámy, stromy, lucerny a tato trpělivá dřina přinesla své ovoce v podobě zázraku: člověk jde po cestičkách a má dojem, jako by se dotýkal neviditelná. Mnozí tuto zásluhu přisuzovali vyšším silám přebývajícím na posvátných místech, ale Haru se naučil z kamenů rodného potoka, že duch se rodí z formy, že neexistuje nic mimo formu a půvab či ošklivost, které z ní vyplývají. Že neexistuje nic mimo věčný život či smrt vtisknuté do reliéfu skály. A tak se už v zimě sedmdesátého roku, kdy ještě nebyl nikým, rozhodl, že jednou jeho popel spočine právě na tomto místě. Neboť Haru Ueno nejenže přesně věděl, kým je, ale také věděl, co chce. A čekal jen na to, až rozpozná, jakou to na sebe vezme podobu.

A tak ve chvíli, kdy potkal Keisukeho Šibatu, viděl Haru svoji budoucnost stejně zřetelně jako hliněnou mísu za bílého dne. Tomoo Hasegawa v roli mecenáše toho večera představil publiku několik netypických mladých umělců, kteří, jak bylo zvykem, přinesli na šinjó-dóskou plachetnici svá díla. Přišlo snad celé Kjóto. Pilo se, klábosilo a na konci se hosté rozešli, aby šířili nová jména dál po světě. Tito umělci většinou byli volně se pohybující částice, nepatřili k žádné škole nebo směru. Snažili se o *jedinečnost*, byť je to z kulturního hlediska obtížný cíl. Nekopírovali soudobé západní umění, jejich díla obsahově stále patřila do rodné země, dávali jim však novou podobu. Vypadala tedy japonsky, ale nedala se zařadit k žádnému z hlavních uměleckých

směrů. Haru s těmito autory plně souzněl, představovali totiž to, čím chtěl být on sám: mladý, ale přesto hlubokomyslný, loajální, ale k ničemu nepřipoutaný, uvážlivý, avšak plný odvahy.

Několika málo galeriím současného umění, které v té době vznikly, se dařilo přežívat jen díky tomu, že prodávaly i tradiční umělecká díla. Trh s tradičním uměním byl ovšem velmi uzavřený a vyžadoval známosti. Haru jakožto syn prostého horského sládky neměl sebemenší šanci, jak do těchto kruhů proniknout. Pokoj v Daitoku-dži platil výměnou za to, že se podílel na údržbě chrámu, studia architektury a angličtiny zase večerní prací v baru. Vlastnil jen a pouze kolo, knihy a čajovou soupravu, kterou dostal od dědečka. A mimo to ještě čtvrtou věc, kabát, který nosil od října do května, jak venku, tak i uvnitř, v obojím případě sužovaný chladem. A přestože vlastně nic neměl, jen prázdné ruce, držel v nich najednou v tom mrazivém lednu skvělý kompas na dny příští, nápad: budu dělat to, co Tomoo, ale ve větším měřítku.

Tohoto cíle nakonec dosáhl. Předcházelo tomu několik večerů plných saké, po nichž Keisukemu předložil svůj záměr s tím, že od něj potřebuje peníze do začátku. Keisuke mu místo odpovědi vyprávěl následující příběh. Když se kolem roku 1600 chtěl syn jednoho obchodníka stát samurajem, jeho otec mu na to odvětil: Jsem už starý a nemám jiného potomka, ale samurajové ctí Cestu čaje, a proto ti dávám své požehnání.

Druhý den se Haruovi podařilo Keisukeho přesvědčit, když mu ve svém pokoji za pomoci dědečkova servisu připravil čajový obřad, sice ne zcela podle všech rituálních zásad, přesto docela obřadným způsobem. Po něm popíjeli saké a se smíchem si povídali. Padající sníh v chrámové

zahradě přikryl neposkvrněnou peřinou stříšky luceren připomínající havraní křídla a Keisuke z čista jasna spustil jakýsi kuplet o nesmyslnosti náboženství. Buddhismus není náboženství, namítl Haru, nebo je to přinejmenším náboženství umění. V tom případě je to také náboženství saké, prohlásil Keisuke. Haru přikývl a znovu si připili. Než se rozešli, upřesnil Haru požadovanou částku a Keisuke mu ji půjčil.

Haru následně s grácií překonával všechny překážky. Neměl kde obchodovat, pronajal si skladiště, neměl obchodní síť, využil Tomoovu, nikdo v oboru ho neznal, pustil se do budování jména druhých. Všechny okouzлил. Keisukův úsudek se potvrdil: Haru byl obchodníkem do morku kostí, ale na rozdíl od svého otce byl obchodníkem velkého formátu, protože měl smysl nejen pro obchod, ale také pro čaj, neboli, jinak řečeno, smysl pro půvab. Ve skutečnosti existuje dvojí druh půvabu, první je výsledkem ducha zrozeného z formy a ten Haru nacházel v Šinjó-dó. Druhý typ je vlastně tentýž, jen nahlížený z jiného úhlu pohledu. Protože na sebe bere specifickou podobu, říká se mu obvykle krása. Ten Haru hledal v zenových zahradách a uměleckých dílech. Zkoumal je svým pohledem Cesty čaje a pronikal až k samotné podstatě. Lakonicky prohlašoval: nemám talent, ale mám skvělý vkus. Netušil však, že existuje ještě jeden půvab, který je výluhem prvních dvou. Když jím někdo vládl, Keisuke to považoval za největší dar. Přestože v Haruově případě se pevně usadil v paradoxu, nebyl o nic méně mocný: Haru sice celý svůj život selhával, pokud šlo o lásku, ale co se týče přátelství, v tom byl mistrem.

Přátelství je ale přece součástí lásky.

Haru víckrát dokázal, že dává přednost západním ženám. Keisuke na toto téma jednoho dne poznamenal: „Pro mě má všechno — život, umění, duše, žena — barvu jen jednoho, toho stejného inkoustu.“

„Co je to za inkoust?“ zeptal se Haru.

„Japonsko. Nedokážu si představit, že bych se dotýkal cizinky,“ odpověděl Keisuke.

Haru to nechápal, přestože rozuměl tomu, že Keisuke velmi miluje svou ženu. Vlastně kdo by nerozuměl? Sae Šibatová byla vším, po čem může srdce toužit. Když se s ní člověk setkal, cítil, jak se mu do srdce zabodává šíp. Nebolelo to, bylo to spíš jako sledovat zpomalené záběry nepopsatelného působení. Jakého? To člověk netušil, ostatně toho o ní moc nevěděl — jestli byla krásná, malá, energická nebo vážná. To nikdo nemohl říct. Bledá, to ano. Ale jinak nezůstalo nic, jen intenzivní přítomnost někoho, s nímž má člověk cíl na dosah. Jenže pak přišel jeden listopadový večer pětasedmdesátého roku, kdy zemětřesení vyvrátilo strom a ten spadl na Sae a malou Jóko, když jely do Kasedy, kde žily Saeina matka a babička. Slabé zemětřesení — a pak už nic. Strom se skácí na auto a nekonečno se rozplyne.

„Uvidíš, že tohle je teprve začátek,“ věštil Keisuke směrem k Haruovi.

„Neexistuje žádný důvod, aby se to znovu opakovalo,“ ujistil ho Haru.

„Netahej mě za nohu,“ zavrčel Keisuke.

„Tak dobře,“ uzavřel to Haru. A o deset let později stál bez zbytečných slov po boku hrnčičře, když čtrnáctého února v pětáosmdesátém zemřel jeho starší syn Taró, a stejně tak i o dvacet šest let později, jedenáctého března dva tisíce jedenáct, když přišla řada na Nobua, toho mladšího.

„Jenže já umřít nemůžu,“ prohlásil Keisuke po smrti prvního syna. „Říká se tomu osud,“ dodal, když si od Harua bral pohár saké.

„A jak to víš?“ opáčil Haru.

„Z hvězd. Pokud jim teda umíš naslouchat. Ty to ale nedoveđeš. Lidé z hor jsou hrozní hlupáci,“ vysvětlil mu Keisuke.

Haru Ueno byl ale ve skutečnosti spíš než hloupý drsný, tak jak horalové někdy bývají. Za méně než deset let uspěl nad očekávání. Od začátku byl zvyklý si výstavní prostory pouze krátkodobě pronajímat, a to dodržoval. Natrvalo si pořídil pouze sklad. Všechno ostatní se změnilo: zbohatl, získal moc, jeho umělci byli vynášeni do nebes. Vedlo k tomu několik důvodů, mimo jiné třeba to, že dovedl skvěle využívat cestičky už prošlapané někým jiným, nebo, a to bylo hodně důležité, že si vždycky chytře vyhlédl své ovečky, ale také se stejnou směsicí upřímnosti a vypočítavosti i své kupce. Nikdo si nedovede představit, jak moc to podněcovalo touhu: člověk nechtěl pouze vlastnit umělecké dílo, ale chtěl se hlavně stát zákazníkem Harua Ueny. Zpočátku úřadoval sám, přestože Keisuke se často potloukal poblíž, když se nějaký obchod uzavíral. Vždy se u toho vyskytovalo

saké a pilo se do pozdního večera, dokud Haru všechny ne-
vzal někam na večeři. Jakmile se ostatní váleli pod stolem,
on a Keisuke se pěšky vraceli s měsícem nad hlavou. V těch-
to pozdních hodinách pak probírali zásadní životní otázky.
„Proč vlastně piješ?“ zeptal se například Haru o mnoho let
předtím, než Keisuke ztratil ženu. „Protože znám svůj osud,“
odpověděl tehdy. A pak, když Sae a malá Jóko zemřely, pro-
hlásil: „Já jsem tě varoval.“ Jindy zase Harua zajímalo: „Co
si lépe uchováš, neviditelné, nebo vznešené?“ Keisuke se ně-
kolik dní neukázal a pak donesl Haruovi nejkrásnější obraz,
jaký kdy namaloval. Někdy jen tak obdivovali hvězdy, po-
kuřovali a bavili se o umění. Jindy vyprávěl Keisuke příběhy,
kde se rovnoměrně mísila tradiční literatura s jeho osob-
ním folklórem. Nakonec se oba vždycky vrátili do svých do-
movů na břehu řeky Kamogawy, vzdálených jen nějakých
dvě stě metrů od sebe.

Jestliže se každotýdenní procházky do Šinjó-dó staly
metronomem Haruova života, břehy Kamogawy, která pro-
téká Kjótem od severu k jihu a dělí ho na dvě rozdílné části,
byly jeho kotvou. Jak vědí všichni zdejší, srdce starého měs-
ta tepe v rytmu těchto říčních břehů, jejich písčných ces-
tiček, divoké trávy a volavek. Dej mi vodu a pohoří a já ti
stvořím svět, údolí, v němž se bude vinout neuchopitelné,
říkával Keisuke.

Haru si koupil starou zchátralou budovu, jejíž zadní
zeď se táhla podél řeky a přední směřovala k Východním
horám. Studia architektury sice nedokončil, ale bylo nad
slunce jasnější, že dům navrhnout umí. Namísto rozpada-
jící se ruiny zbudoval zázrak ze dřeva a skla. Směrem ven
byl výhled na vodu a hory, na druhou stranu se rozkláda-
ly miniaturní vnitřní zahrady. Uprostřed hlavní místnosti
rostl ve skleněném atriu otevřeném do nebe mladý javor.